

Woensdag 4 augustus 1915 – ochtendeditie

Berlijn, 3 augustus. Officieel bericht uit het grote hoofdkwartier:

De bij Hoge door ons veroverde Engelse stelling is, in strijd met het officiële bericht van de Engelse opperbevelhebber, geheel in onze handen.

Duitse oorlogsliteratuur over België.

Brussel, 2 augustus.

Sedert mijn laatste artikel over bovenstaand onderwerp verscheen – het is alweer een paar weken geleden – is de stapel Duitse boeken, over België handelend, tot een aardige hoogte aangegroeid. Getrouw aan mijn eenmaal opgevat plan ga ik er weer een kort verslag van geven.

Zoals de lezer zich wellicht zal herinneren, hadden mijn vorige opstellen vooral tot onderwerp die artikelen en brochures, waarin van Duitse zijde allerlei Belgische vraagstukken en vooral de Vlaamse kwestie van alle kanten werden bekeken. Ditmaal wil ik de aandacht inroepen voor een geheel ander genre, en wel de dagboeken en gedenkschriften van hen, die aan de oorlog in België zelf deelnamen. Het is te begrijpen dat zij, die in enkele weken of maanden het eerste bedrijf van het werelddrama, dat zich aan het afspelen is, fel meeleeften, thuis gekomen naar de pen grijpen om dat wat zij bijwoonden voor zichzelf of voor anderen in herinnering te doen voortleven. Zij verrichten daarmee niet alleen een werk dat henzelf genoegdoening moet schenken, maar ook door vele belangstellenden nieuwsgierig ter hand zal worden genomen. Ons immers, die de laatste maanden de niet zeer aangename rol van veroverden hebben gespeeld, interesseert het natuurlijk bijzonder te weten wat wel de gevoelens van de veroveraars zijn geweest, toen

deze zegevierend door België trokken, het land voet voor voet overweldigend en stad voor stad als overwinnaar binnentrekend. Wij zien daarmee als het ware de andere zijde van het beeld, dat wij ons van de Duitse invasie in België maken.

Maar ook uit geschiedkundig oogpunt zijn deze memoires van belang, daar zij de historische kant van de verovering van België voor ons komen aanvullen en ons omtrent veel wat tot nu toe niet dan vaag gekend was (de Belg kan immer voor het ogenblik niet schrijven, althans niet publiceren), nadere inlichtingen geven.

De schrijvers van deze gedenkschriften zijn te splitsen in twee afdelingen, die elk hun eigenaardig stempel drukken op deze soort geschriften. De ene afdeling vormen de mindere soldaten, uit intellectuele kringen gesproten, die ons als zeer klein onderdeel van de grote machine een beeld geven van het leven en lijden van “de troep”, welke, zonder iets te weten van het hoe en het waarom, de gegeven orders uitvoert en dikwijls aan belangrijke gebeurtenissen een groot aandeel heeft, zonder zich van het gewicht van zijn daden rekenschap te kunnen geven.

Aan de andere kant staan de hogere en lagere officieren, die door hun positie een bredere kijk op de dingen kunnen hebben en, volkomen op de hoogte van het doel der militaire bewegingen, natuurlijk uit zuiver historisch oogpunt ons meer kunnen boeien.

Ik wil vandaag uit elke van deze beide categorieën een boek behandelen en begin met dat van de mindere, getiteld: Mit den Kriegsfreiwilligen über die Yser.

De schrijver Hans Osman, in de koloniën opgegroeid, maar daar door een beenwonde kreupel geworden, had de voldoening bij het uitbreken van de oorlog toch nog goedgekeurd te worden voor lichte

dienst; hij werd als wagenvoerder bij een munitiecolonne geplaatst en klom gedurende de veldtocht tot luitenant van de landweer op. Zijn uitstekend geschreven boekje geeft een levendig en geestig verhaal van het leven der vrijwilligers op mars en in het veld, meer in losse schetsen dan in een doorlopende geschiedenis, maar juist daardoor heeft het een zeer aparte verdienste, omdat in vele der andere dagboeken de zorg om de tijdsorde niet te verwaarlozen de meer algemene beschouwingen op de achtergrond dringt.

Nu spreekt het vanzelf dat juist de eigenaardige rol, die de colonne, welke voor de toevoer van munitie zorgt, speelt, nooit in het gevecht, maar er steeds vlakbij, voor een opmerkzaam toeschouwer een veel grotere gelegenheid voor het verzamelen van stof levert, dan bv. de rol aan een infanterist toebedeeld, die voortdurend in het heetst van het gevecht wel wat anders te doen heeft, of in het eentonige loopgravenleven alle lust en gelegenheid voor een opmerkelijk levendig geschreven verhaal moet vergaan. De grote dagen van de munitiecolonne van Hans Osman zijn die van 9, 10 en 11 november geweest, toen de troepen, waarbij hij was ingedeeld, bij Bikschote een overwinning behaalden op de Fransen.

Wij leven in zijn werkje het leven van zulk een vrijwilligersgroep mee; er zijn daaronder prachtige types, zoals Herr Baldauf de kok, die zozeer in zijn beroep opgaat, dat hij onder de hevigste beschietingen niet van zijn soepketel wil wijken; de adjudant, bijgenaamd "harricot vert", omdat hij voortdurend over lekker eten praat en er van overtuigd is, dat wanneer hij maar eenmaal roomsoep kan eten het spoedig vrede zal zijn; de ingenieur, die er ten bate van het korps een sigarenzaakje op na houdt, en nog zoveel anderen meer.

Ook het forceren van de IJzer en de overstroming heeft Osman meegemaakt. Welk een gemengde gevoelens hebben zich daar van de Duitsers meester gemaakt, toen zij door de kracht van het water

gedwongen waren over de zo moedig bevochten rivier weer terug te trekken! De bladzijden, waarin dit geschreven staat, behoren zeker tot de beste van het gehele boekje; machteloze woede tegen de onzichtbare vijand, tegen de vleselijke vijand, die hem ontketende, maar ook, ondanks alles, vertrouwen, geen ontmoediging, spreken er uit.

Is met Osman een mindere aan het woord, geheel anders is dit in het werkje van Otto von Gottberg, als adjudant durch Frankreich und Belgien.

Gottberg, een bekend Duits schrijver en bijna vijftien jaar lang oorlogscorrespondent, werd als adjudant toegevoegd aan een majoor bataljonscommandant en deze rang, benevens een aanzienlijke hoeveelheid geluk, vergunden hem veel te zien, terwijl jarenlange ervaring aan veel van zijn opmerkingen grote waarde verlenen. Ook in zijn boekje die gemoedelijke Duitse humor, die uit de meest eenvoudige zaken een allergrappigst geval weet te maken.

De troepen, waarbij Gottberg ingedeeld was, maakten eerst in de maanden augustus en september de veldtocht in Lotharingen mee, maar werden einde van die maand naar België gedirigeerd; zij behoorden dus blijkbaar tot de versterkingen, die ter verovering van Antwerpen en Vlaanderen werden samengetrokken.

Over Luik komt hij per trein te Schaarbeek aan; de wachtkamer aan het station Luik scheen een paradijs, daar er Münchener en Pilsenerbier te krijgen was! Reeds herhaaldelijk was het mij opgevallen, dat in de gedenkschriften der soldaten en officieren bijna voortdurend over eten en drinken wordt gesproken en ik was niet de enige, die zich verwonderde over de bijzondere belangstelling, welke de troepen voor alle winkels, waar wat eetbaars te krijgen valt, aan de dag leggen. Velerlei verklaringen, zelfs zeer onwelwillende, waren

hiervoor gegeven, maar nu vind ik bij Gottberg daarvan de oplossing. Laat niemand, zegt hij ergens, schelden, wanneer hij hier eeuwig over eten en drinken leest. Het zijn de grootste genoegens van een soldaat te velde en juist hij, die in vreedestijd van zijn boeken met weinig eetlust naar een karige maaltijd pleegde te gaan, verheugt zich in de oorlog als gezond en vrolijk man eens met flinke honger te kunnen gaan eten.

De tocht door de voorsteden van Brussel was niet aangenaam; duizenden stonden op straat, als om op gebeurtenissen te loeren. Vriendelijk waren de blikken niet; ogen met verbeterd haat zegden met koude hoon: Uw dagen zijn geteld. Vrouwen en meisjes wendden minachtend het hoofd af. Maar, zegt Gottberg, als het nu eenmaal oorlog is, marcheert men volstrekt niets slechts tussen een haag van woede en haat.

De verdere tocht door Brabant en de beide Vlaanderen wordt zeer uitgebreid beschreven, menig typerend staaltje komt er in voor en in vele opzichten zal deze beschrijving van belang blijken voor de latere geschiedschrijver van de veldtocht in Oost-Vlaanderen. Plaats om dit alles echter geheel tot zijn recht te laten komen ontbreekt ons.

Een zeer belangrijke episode in het boek van Gottberg wordt gevormd door zijn bezetting van Blankenberge. Door toevallige omstandigheden was hij het , die het eerst deze badplaats met zijn troepen bezette, en het blijft hem een mooie herinnering, hoe hij daar de burgemeester, die hem tegemoet was gekomen, van het paard af te woord stond. Ik las, zegt hij, vroeger gaarne over twee voorvaderen, die als broeders en dolende ridders hun zwaarden door vreemde landen tot heel bij de Turken droegen. Met de spijt dat ik niet drie eeuwen vroeger geboren was, had ik het verlangen als zij met het gevest aan vreemde stadspoorten te kloppen en als veroveraar binnen te mogen rijden. Nu is deze wens eindelijk vervuld.

Gottberg gaf toe aan zijn alleszins begrijpelijke begeerte onvergezel naar de zeedijk te gaan en daar als eerste van het Duitse leger de Noordzee als overwinnaar tegemoet te treden. Hij zou geen ware Duitser zijn, indien hij er tegelijk niet enige onvriendelijke overdenkingen aan het nevelachtige eiland in het westen aan toevoegde.

De ontvangst in Blankenberge was overigens veel kalmer dan in andere plaatsen, daar immers duizenden Duitsers elk jaar dit stadje plegen te bezoeken en zij er dus bekenden zijn.

Met een levendige beschrijving van gevechten, aan de IJzer bij Schoorbakke en de overstroming eindigt het zeer lezenswaardig boekje.

Zichzelf blijven.

Men schrijft ons van Belgische zijde:

Een klooster bij Ieper, totnogtoe gespaard gebleven, biedt mij vanavond een ouderwetse en stille gastvrijheid aan. Door de strengheid van het leven aan het front, dagen lang, ook in de neigingen van mijn gemoedsbewegingen beklemd, geniet ik nu te dieper van de gemoedelijke huiselijkheid, die mij uit het wezen van deze verlaten aanstaart. Ik zit hier bij valavond in een ruime, kille spreekkamer; en vooral voel ik een gemoedsveiligheid, die tot vertrouwelijkheid beweegt, die als een zoete pijn weer knagen laat de behoefte aan vereniging met hen, door het lot met de nodige tijd en vrede tot nadenken nog bedeed.

Daarom verstout ik mij deze brief te schrijven, waarin ik de nieuwsgierigheid van degenen, die beschrijvingen van stormlopen en granaatkartetsvuur als oorkussen verlangen, misschien teleur zal stellen; terwijl hij voor mij toch een bevrediging zal zijn. Ook hebben

mijn makkers het wijzer geacht de bedden zonder uitstel te gaan betrekken, die, met de belofte van een volmaakte rust, na weken van ontbering, de aantrekkelijkheid der nieuwhed verenigen.

Nochtans heeft een van hen mij vanochtend bij onze terugkomst van het front opeens gezegd: "Ik vraag mij soms af wat voor een geslacht van gevoellozen, van zintuiglijk bot afgestompten, van psychisch gebrekkigen, van zedelijk verminderden, van verdierlijkte plomperds, van ..." "Genoeg", viel ik hem in de rede; "ge bedoelt dat de overlevenden van de oorlog de minderen zullen zijn van wat ze voor de veldtocht waren? Waarom toch? Ik weet dat ge ook in ernst voor uzelf spreekt; maar het leven aan het front heeft u, hoor ik, niet eens uw kritische geest afgenomen. En vergeet ge zelf met welk voorstel ge mij op deze weg hebt meegetroond?"

Wij liepen door het landschap, op twee of drie kilometer buiten de poorten van Ieper. Mijn vriend had de pastoor van de parochie Sint-Jan ontmoet en van hem vernomen, dat de schat van de kerk tijdens de beschietingen in de brandkast gebleven was. St.-Jan, thans een dorp midden tussen de velden in, is voorheen een parochie van Ieper geweest, ten tijde toen de stad 8 parochiekerken en 200.000 inwoners telde. Een dorp, of althans dat zal het geweest zijn. Want wij vonden er vanochtend niets meer van dan een puinhoop.

Niet alleen was in de brandkasten der kerk de schat der parochie zelf geborgen, ook de schat van verschillende er omheen liggende parochies, tijdens het oprukken der Duitsers ter bewaring gebracht, was er sindsdien gebleven.

Mijn vriend moest mij toegeven dat hij de angst voor de rijkdom, die daar verlaten lag, niet minder had gevoeld dan hij die een jaar tevoren zou ondervonden hebben. En tot mijn grootste genoegen

heeft hij het tafereel van onze morele persoonlijkheden, in hun gedaanten van na de oorlog niet verder uitgebeeld.

Maar te Sint-Jan werden de sloten van de brandkast door de brand beschadigd bevonden, en onze poging om, met de hulp van de pastoor, de schatten te redden, leed schipbreuk.

Hadden wij dan ten enenmale tevergeefs langs de verlaten weg de hagel van granaten getrotseerd, die vooral op de kruispunten gericht scheen; en – niet geringe last – de zware walm, die om de opgehoopte paardenlijken over de weg hing? De tot barstens toe door weelderige gistingen opgeblazen en gespannen lijken, waarvan de huid, onder de luigezogen vliegen, glinsterend als een meer van gitten schilfers schuivend bewoog? Wel hadden wij de voldoening dat deze reddingstocht voor ons in ons soldatenleven een kostbaar verzet was geweest, maar wij hadden graag op een minder subjectieve uitwerking dan zelfvoldoening mogen bogen.

We drongen de verwoeste pastorie binnen, waar de ingestorte zolderingen op enkele meubels waren blijven hangen, zodat men in de vertrekken op handen en voeten moest voortkruipen. Iedere ontploffing deed ons de uitwerking alsof de zoldering nog een vak dieper naar ons toe doorzakte; en onze volharding bij het doorzoeken van de laagste plank der pastorale bibliotheek werd niet beloond door het ontdekken van een oude Virgilius met perkamenten band, of van een flora door Plantin gedrukt.

Maar te leper hadden wij meer geluk. In een ons van tevoren aangeduide kelder vonden wij het hele archief der stad Torhout. En verder mochten wij nog verschillende manden oud porselein volkomen gaaf aantreffen en redden.

leper, waar ik in de lente meer dan vijf weken ingekwartierd was! Nu is leper dood. Geen sterveling. Puinhopen van ingestorte huizen versperren de straten. Van gehele huizenrijen zijn de gevels weggeschoten. Van het huis dat ik hier met een Engelse generaal bewoond heb, zijn geen twee stenen staande gebleven. Overal zwerven honden rond. Vaak zijn ze dol, vliegen u brommend aan. Ge weert ze echter makkelijk af, daar ze zwak en schuw geworden zijn. Alleen de katten zijn aan de verwoesting onverschillig. Op lage muurtjes gezeten laten zij zich de zomerzonnestrallen egoïstisch welgevallen.

Maar de woede van de Duitsers blijft die verlaten puinhopen teisteren. De bommen vallen nog steeds. Er wordt mij verzekerd dat het aantal gedode burgers vijfhonderd bereikt. Wie een ogenblik de hoeveelheid verspilde schietvoorraad nagaat, zal toegeven dat het een prijzig spel is burgers te doden. En nu is de bevolking tot de laatste sterveling uitgeroeid, en wij haasten ons dit oord te verlaten.

In mijn kloosterkamer nu dringt zich het pessimistisch gezegde van mijn makker aan mij op. Ik sprak hem vanochtend tegen, en wees hem op hetgeen onze onmiddellijke kommer geweest was, bij de eerste vrije uren. Wij hadden ja, alvorens, zoals wijzeren deden, een kruistocht door het gevaarlijke gebied aanvaard, met de hoop enige voorwerpen van waarde te redden. Maar was ik wel zeker dat ik door het aannemen van een wijze van handelen, die op mijn vroegere wegen zou hebben gelegen, nu niet vooral aan mijzelf de zedelijke ondergang had willen verbergen, die desniettemin een werkelijkheid is? Was dat enigszins edelmoedige optreden niet zo maar een masker geweest, onder welks uiterlijk nochtans niets dan een onherroepelijke onverschilligheid meer schuilt?

En die angst is het die mij thans voort doet schrijven, waar ik nochtans het uniform draag en wat meer gelatenheid in veler ogen

ongetwijfeld zou passen. Die angst knaagt in mij na maanden gevaar, terwijl de stilte van dit klooster een kring van veiligheid om mij is, en mijn ogen nu, bij het zwerven, door het enige schilderij in deze kamer zich bekoord voelen. Het is het portret van een dame uit de burgerij, die de jaren der jeugd al voorbij is. Gordijntjes van zwart haar bedekken de slapen van een hoog en dromerig voorhoofd dat voorover buigt. De rok is breed zoals de rokken na de hoepelrokken geweest zijn. Het is een verschijning van weemoed, opeens ...

Zij brengt mij onweerstaanbaar naar mijn kinderjaren terug en naar mijn eerste jeugd. Het landschap om Ieper met de traagheid van zijn deiningen had mij daarnet een ogenblik de uitzichten in het geheugen gebracht, te midden waarvan die zo ongestoorde jeugd verliep. Maar nu doemt ook opeens de omgeving op, want tijdgenoten van deze onbekende die mij met een blik vol dromen aanziet, waren zij, de oude tantes, die uiterlijk en uitdrukking tot haar zusters maakten. Heeft ook zij, in dit romantische weiland haar jeugd gevoed aan Lamartine, aan Chateaubriand, en, in het geniep, aan Elrinet?

Mijn jeugd heeft in dat hoekje van België geleefd, dat nu zo hevig voor de ogen van mijn geheugen wordt opgeroepen. Het ligt in een streng katholieke streek, vrij van alle stedelijke invloed, en de vroomheid benieuwde mij, die, ook buiten de kerk, de hoofden van mijn tantes deed bukken en hun blik doffer maakte.

Dit gehucht was niets dan stilheid en rust voorheen. En nu?

Nu is het in het bezit van de Duitser gevallen. En niet alleen zal er de gemoedelijke oude luchtkring door gestoord zijn, maar het uitzicht der dingen is onder de bevelen van de overweldiger gaan lijden. Het bos van bleke beuken is op de hellingen van de dierbare heuvel geveld, het land is er kaal geworden, de rust onder het loer zal er

niets meer dan een weemoedige herinnering zijn. Maar wat betekent voor een soldaat het verlies van enkele bomen, terwijl elders en overal zoveel wreedheid te betreuren valt? Wat zijn voor hem, heden ten dage, wat willekeur van een ongewilde bezoeker, terwijl het lot van zijn vaderland op het spel staat?

En nochtans: tot nog toe had ik nooit gevoeld gelijk vanavond hoe, bij de spijt dat ik uit dat geliefde gehucht verjaagd ben, zich nu een bitterheid voegt om de nieuwe meester van het land, die niets ontziet. De stilte van deze gastvrijheid is het die, als het water voor een geplukte bloem, mijn zielenleven terug heeft doen ontluiken. En ik voel mij weemoedig gelukkig om die bitterheid die mij met mijzelf, gelijk ik voor de oorlog geweest ben, innig verenigt.

Ik heb u datgene geschreven – zal het u duidelijk zijn? – dat ik hier vanavond onbestemd gevoeld heb. Maar thans zal ik hier ook een stellige en troostende wetenschap vandaan meedragen: veel zekerder dan onze pogingen om aan beschadigde brandkasten hun schatten te ontrukken, heeft dit uurtje eenzaamheid mij het antwoord verschaft op het beeld van ellende door de woorden van mijn makker opgeroepen. De logheid, de taaiheid van onze zielen zullen ons later verlaten wanneer wij ons van ons uniform ontdoen. En de hardheid van ons wezen zal wegsmelten, gauwer nog dan, in het huiselijk leven, verdwijnen zal het stoere en getaande gelaatsmasker dat, telkens nog, de soldaat doet opkijken wanneer hij zich 's morgens voor zijn spiegelkje staat te scheren.

Woensdag 4 augustus 1915 – avondeditie

De Belgische archiefstukken.

Berlijn, 4 augustus. De Norddeutsche Allgemeine Zeitung, die heden voortgaat met de openbaarmaking van de stukken uit de Belgische archieven, schrijft:

De politieke atmosfeer, die na het reeds gekarakteriseerde bezoek van koning Edward VII aan Parijs aan de gebeurtenissen, welke zich in 1907 in Europa afspeelden, een bijzondere kleur gaf, laat zich wel het best vergelijken met de zwoelheid, welke aan het opkomend onweer voorafgaat. In Engeland zette koning Edward zijn op de isolering van Duitsland gerichte politiek voort. Zijn bezoek aan Spanje had de sluiting ten doel van verdragen, welke de Middellandse Zee voor de mogendheden van het drievoudig verbond zo niet geheel, dan toch gedeeltelijk moesten sluiten. De betekenis van het bezoek te Cartagena werd door de Belgische vertegenwoordigers te Londen en te Berlijn onmiddellijk beseft, nl. als een nieuwe stap op de weg van de isolering van Duitsland. Zeer treffend merkt baron Greindl op: "De ijver, om mogendheden, welke door niemand bedreigd worden, zogenaamd voor verdedigingsdoeleinden te verenigen, kan met recht verdacht heten." De heer Leghait te Parijs waarschuwt voor de gevaren, waaraan Frankrijk zich blootstelt, als het zich op sleeptouw laat nemen door de Engelse regering.

In een rapport van 30 mei zegt Greindl, hoe weinig kans er is, dat het bezoek van Engelse journalisten aan Duitsland tot meer dan een schijnbare en tijdelijke verbetering van de betrekkingen tussen Duitsland en Engeland zal kunnen leiden. "Want", zo zegt hij, "Engeland wil geen mededinger hebben. Het houdt elke concurrentie voor een inbreuk op een hem toebehorend terrein. Engeland, dat gedurende eeuwen vloten heeft vernietigd, geeft zich de schijn, alsof het de Duitse vloot zou moeten vrezen, terwijl toch in waarheid Duitsland alles te vrezen heeft en, verre van de betrekkingen met Engeland te verscherpen, veeleer getracht heeft een toenadering tot dat land te bewerkstelligen."

De gezant treedt in een uitvoerige beschouwing over het verloop van het bezoek der journalisten en de voortreffelijke rede, welke de toenmalige onderstaatssecretaris von Mühlberg gehouden heeft. Hij herinnert er aan, dat ook Sir Edward Lascelles gedurende 12 jaar aan een verbetering van de betrekkingen tussen de beide volkeren had gearbeid.

Doch alle pogingen mislukten tengevolge van de persoonlijke politiek van koning Edward en het gewetenloze drijven van de Engelse pers, die, zoals graaf Lalaing, de Belgische gezant te Londen, reeds voordien had geschreven, de gehele openbare mening vergiftigde en daarbij gesteund werd door de koning, die zijn persoonlijke invloed in dienst van de aan Duitsland vijandige afzonderingspolitiek stelde. Lalaing vestigt de aandacht op Harmsworth, de latere lord Northcliffe, en brandmerkt de beginselloosheid van deze vertegenwoordiger van een modern journalisme van het lage peil, dat door bladen als de Daily Mail en de Daily Express wordt aangegeven.

Over het verdrag tussen Frankrijk en Japan en het spoedig daarop (30 augustus 1907) tot stand gekomen verdrag tussen Rusland en Engeland schrijft Greindl: "Zij schijnen, indien zij geen geheime artikelen bevatten, slechts gesloten te zijn om Duitsland bij een regeling van wereldbelangen weer eens over te slaan. Deze voorzichtigheidsmaatregelen tegen gevaren, welke alleen in de verbeelding bestaan, hebben het oogmerk aan de volken de voorstelling bij te brengen, dat Duitsland de agressieve mogendheid is, tegen welke ondernemingen de overige landen genoodzaakt zijn zich te verenigen. Terwijl met deze verdragen wordt voorgewend de vrede te dienen, brengen zij deze in werkelijkheid in gevaar en zijn zij de symptomen van een nieuw politiek stelsel."

Op de beschieting van Casablanca en de daaraan geknoopte voornemens, welke in het bijzonder in een ophitsingsrede van Delcassé tot uiting kwamen, vestigt de Belgische zaakgelastigde de Cartier te Londen met nadruk de aandacht. Ook Greindl schrijft over deze rede van Delcassé en komt in zijn uiteenzetting tot de volgende in geschiedkundig en staatkundig opzicht buitengewoon merkwaardige slotsom:

“De door koning Edward, onder voorwendsel Europa voor het denkbeeldige Duitse gevaar te beschermen, geleide politiek heeft een maar al te wezenlijk Frans gevaar in het leven geroepen, dat in de eerste plaats ons (dit is België) bedreigt.

Uit Antwerpen.

Emanuel de Bom, onze correspondent te Antwerpen bericht ons op 3 dezer:

De volgende “Bekendmaking” is te Antwerpen aangeplakt:

Voor de 4^e augustus bevel ik het volgende:

1°. Alle winkels, herbergen, koffiehuzen en cinema's zijn om 8 uur 's avonds (Duitse tijd) te sluiten, met uitzondering van degene, welke een toelating hebben, die met de stempel van de Kommandantur voorzien is.

De winkels enz. welke voor de bepaalde tijd, uit inzicht van betoging sluiten, blijven ook na de 4^e augustus tot verder bevel gesloten.

2°. Vanaf 9 uur 's avonds (Duitse tijd) is het oponthoud in de straten en op de openbare plaatsen alleen toegelaten mits een bijzonder schriftelijk toelatingsbewijs van een Duitse overheid.

Overtredingen worden gestraft.

3°. Het verkeer der elektrische trams binnen de stad moet om 9 uur 's avonds (Duitse tijd) geschorst worden.

Antwerpen, de 3^e augustus 1915.

De commandant,
Freiherr von Bodenhausen
Generaal-Majoor.

Het is mij niet bekend, dat er enige sprake van "betoging te Antwerpen is; deze maatregel wijst er op, dat dit van Duitse zijde echter wel wordt verwacht.

Men seint uit Budel aan de Meierijsche Courant:

Zojuist vernemen wij, dat een vrouw te Kaulille, die in een bootje met drie anderen bij de zogenaamde Kettingbrug de Kempense vaart wilde oversteken, door de Duitsers is doodgeschoten.

Nader wordt gemeld, dat een vrouw van 23 jaar en een man van 60 jaar zijn doodgeschoten, Zes anderen konden zich op Nederlands gebied redden. De vrouwen hadden niet minder dan 6000 brieven bij zich.

De Fabrique Nationale d'armes de guerre te Herstal, waarin de Deutsche Waffen- und Munitionsfabriken geïnteresseerd zijn, heeft in 1913/14, naar de Vorwärts mededeelt, een zuivere winst van 3.694.845 frank gemaakt. Hiervan zijn 933.703 frank op gebouwen, 866.297 frank op machines afgeschreven, 192.047 frank voorlopig als tantièmes geboekt en 1.702.798 frank op de nieuwe rekening overgebracht.

Ingezonden stuk.

Hooggeachte redacteur,

Een woord moet mij uit de pen ter bestrijding van een paar onjuistheden, voorkomend in een stuk over de Gentse beweging van de hand van een van uw correspondenten. Dat stuk is opgenomen in uw vrijdagochtendblad.

Uw verslaggever tracht daarin het Nederlands publiek diets te maken, dat de Gentse groep een onzuivere grondslag heeft, klein, onbetekenend en zonder enig gewicht is. Waarom wijdt hij er dan zulk een uitvoerig artikel aan? Waarom heeft heel de Frans-Engels gezinde pers dan zulk een noodkreet aangeheven bij het verschijnen van de Vlaamsche Post? Waarom heeft men anderen, en vooral ook mijn persoon zo trachten te beledigen?

Iedereen die hier in Vlaanderen leeft, weet, dat de voorstellingen van uw correspondent ten dele eenzijdig, ten dele onjuist zijn. Onder de mannen, die achter de Vlaamsche Post-richting staan, zijn mannen van allerlei leeftijd, en naast de eerste Gentse groep staan te Gent verscheidene andere dergelijke groepen, en niet alleen in Gent, maar in heel het Vlaamse land.

De bedoelde “in Nederland geboren officier” is ten eerste geen officier, maar ambtenaar, ten tweede is hij nooit medewerker aan ons blad geweest.

Wat mij zelf betreft – nooit heb ik, welke vergadering dan ooit, gebeden voor de overwinning der Duitse wapenen. “In het begin van de oorlog” zoals uw correspondent schrijft, had ik dat niet eens kunnen doen, dan ware ik in moeilijkheden met het Belgisch gouvernement gekomen. Uw correspondent zegt daar dus iets, waarvan elk weldenkend mens de onwaarheid terstond kan voelen.

Ik deed dat echter nooit, zelfs niet toen ik preekte voor Thuringse en Wurtembergse regimenten, ook niet, toen ik op verzoek van generaal

Jung in het feestpaleis de eerste godsdienstoefening hield voor heel het garnizoen van Gent.

Dat ik een plaats in de perscensuur zou innemen, is een grote onjuistheid. Het ware voor mijn medeoprichters van de Vlaamsche Post misschien soms wel aangenaam geweest, maar is, eigenlijk behoef ik het niet eens te zeggen, in lijnrechte strijd met de werkelijkheid.

Iedereen die ons blad kent, weet dat het in echt Vlaamse geest geschreven wordt, en geenszins in Duitse, en dat de censuur juist zo goed over ons blad, als over de andere bladen gaat.

Op de andere punten, in het stuk vervat, zal ik niet antwoorden, daar ons blad dat herhaaldelijk gedaan heeft.

Als men “de zaken eens recht wil zetten” ten bate van het Nederlands publiek, zoals uw correspondent schrijft, mag men wel beter op de hoogte zijn, en zich niet aan dergelijke onjuistheden schuldig maken.

Bismarck zegde terecht:

“Al is de leugen nog zo snel,
“De waarheid achterhaalt haar wel”.

U dank zeggend voor de plaatsing, noem ik mij met de meeste hoogachting,

Uw dienstwillige,
J. D. Domela Nieuwenhuis Nyegaard
Predikant
Coupure 124.